

Z A P I S I – N O T E S

Srečanja z Ivanom Potrčem

Tone Partljič*

Ivana Potrča sem osebno spoznal že leta 1959, ko je bilo meni devetnajst let, njemu kakšnih šestinštirideset let. On si verjetno tistega prvega srečanja ni zapomnil, jaz pa kajpada da. Potem sva se srečevala še v Mariboru, v Fiesi pri Piranu, v Ljubljani na Resljevi, na Društvu slovenskih pisateljev in na Mladinski knjigi, prišel pa je tudi na Sladki Vrh, kjer sem bil učitelj slovenščine in sem ga povabil z Branko Jurca na podelitev bralnih značk. Ja, Branka je bila, se mi zdi, dvakrat poleg, ko smo se srečali, moja žena pa najbrž trikrat. Seveda se zavedam, da kronološko naštevanje srečevanj in dogajanj ni nikakršna strokovna metoda, morda prej nekaj spominskega, a vendar se prav v naštevanju srečevanj in vsebinskih pogovorov Ivan Potrč kaže v vseh položajih, v katerih je v življenju nastopal. Najprej je bil moj **mentor in urednik** mojih prvih dveh knjig. Vsaj dvakrat pa sva bila v precej izrazitem polemičnem odnosu.

Človeško je bil tudi moj **gostitelj in tovariš**. Napisal mi je okoli deset pisem, še na Sladki Vrh (v letih 1968–1971), ki pa so se izgubila v času mojih dveh selitev v Maribor in v Mariboru. Šest jih hranim in bo tudi o njih stekla beseda. O Potrču mi je veliko pripovedoval tudi njegov partizanski tovariš Bojan Štih. Sem tudi velik ljubitelj njegovih novel, romana Na kmetih, zlasti pa dram, pri čemer naj povem, da sem eno od njegovih ne ravno najboljših del Zločin dramtiziral in sva si takrat tudi marsikaj povedala in tudi pisala. Od mene je bil 27 let starejši, in čeprav sem imel privilegij, da sem se družil z mnogimi pisatelji, tudi takimi iz njegove generacije, kot so bili Miško Kranjec, s katerim sem dvakrat letoval na Belem Križu,

* Tone Partljič, slovenski pisatelj in dramatik, tone.partljic@triera.net

Ciril Kosmač, ki me je obiskal na Sladkem Vrhu, Anton Ingolič, ki sem ga obiskal na Vrhovcih v Ljubljani, z nobenim nisem navezal tako tesnih stikov, tudi družinskih, kakor prav z Ivanom Potrčem. Ni bil meščansko vpluden, bil je precej direkten in občutljiv v pogovoru, izrazilo vsaj do moje družine gostoljuben, skoraj bi lahko rekel, da je bil moj dobrotnik. Pa gremo po vrsti.

Leta 1959 sem kot dijak četrtega letnika učiteljišča opravljal prvi del mature (matematika, angleščina, slovenščina, mislim, da še izbirni predmet – zgodovina), drugi del iz pedagoških predmetov pa smo v časih tedanjih šolskih reform in eksperimentov delali šele na koncu petega leta, vmes pa smo bili na enomesečni učiteljski praksi. Tega drugega dela mi ni bilo treba opravljati, ker sem bil v petem razredu odličnjak. Zelo dobro pa se spominjam prvega dela mature, ker je iz Ljubljane – kot zastopnik republiškega sekretariata za šolstvo – prišel za predsednika maturitetne komisije pisatelj Ivan Potrč. Bil je že malo okrogel, ne dovolj trdno zavezana kravata in odpet gornji gumb bele srajce sta kazala, da ga ta predsedniška urejenost tišči. Mislim, da ga je ravnateljica Draga Humek, pred vojno še z dekliškim priimkom Nemeč, poznala iz predvojnih skupnih politično naprednih dejanj. Spominjam se tudi, da nam je namignila, da ne bo nič hudega s tem »tovarišem iz Ljubljane«, saj se poznata in je dober človek.

Mene, ki sem bil neke vrste literarni začetnik, pa je seveda zelo vznemirjal, saj sem takrat že prebral nekaj njegovih del. Predvsem pa smo brali Mlada pota, od leta 1955 literarno glasilo za začetnike, ki ga je izdajal CK LMS, namenjeno srednješolcem, na koncu pa je imela revija, v kateri so objavljali takrat Rožanc, Kavčič, Jovanović, Kramberger, Kavalar, Taufer idr., rubriko Pogovori, kjer sta začetnikom, ki so poslali svoje prispevke, odgovarjala in kot mentorja sodelovala tudi Mitja Mejak in Ivan Potrč. Jaz sem kakih deset mesecev predtem poslal neko žalostno črtico o fantu, ki mu je umrla mama, pa mi je Potrč odgovoril: »Recimo, da je žalostinka, literatura pa ni.«

Ko sem na maturi potegnil listek z vprašanji iz slovenščine in imel na voljo tistih deset minut, da se v zadnji klopi ob steni malo skoncentriram, je izza mize v ospredju, kjer so spraševali maturante in kjer se je nahajal tudi Potrč in včasih postavil še kako vprašanje, pisatelj vstal in prišel k meni čez cel prazni razred v zadnjo klop, kjer smo čakali, da nas pokličejo pred komisijo. Lahko, da mu je ravnateljica namignila, češ, to je naš »literat« oziroma dijak, ki bi bil rad pisatelj. Najprej me je vprašal, če mi bodo šli odgovori na vprašanja, ki so bila na listku, pa sem rekel – ja, potem me

je vprašal, če kaj pišem, sem rekel spet ja, potem spet, ali sem kaj poslal v Mlada pota, in sem spet rekel ja. Sem ti odgovoril? Spet ja. Potem pa me je vprašal, ali mi je bil všeč Melanholija drugega ešalona, ciklus pesmi Vena Tauferja. Rekel sem iskreno, da ne, ker ga ne razumem ... Se mi je zdelo, da je bil vesel. Naj povem, da sva z Venom prijatelja in celo v nekaki žlahti. In ne vem, slutim pa, kaj v tem ciklusu tedaj moderne poezije ni bilo všeč Ivanu Potrču.

Sedem let je minilo, da sva se drugič videla, in sicer v **decembru 1966**, ko je v Mariboru potekal vsejugoslovanski Festival Kurirček, mislim, da na pobudo Franceta Filipiča, to je bilo okoli dneva JLA 22. dec., ko so bili »simpoziji«, obiski po šolah (pisatelj, kak oficir, partizan ...). Potrč je bil kar reden gost, jaz pa sem hodil na predavanja. Razpisovali so tudi literarni natečaj, vem, da so nagrade dobili Forstnerič, Jug, Kislinger idr. Na Festival so prihajali pomembni jugoslovanski pisatelji, kot Desanka Maksimović, Mira Alečković, Mirko Vujačić itd. Pisatelji in drugi gostje so stanovali v hotelu Slavija. Rekli so mi, da me čaka v hotelu Slavija v Totem baru Ivan Potrč, ki želi govoriti z mano. Nisem si predstavljal zakaj. Tisto leto mu je izšla zbirka novel v Kondorju z naslovom Nesmilečno življenje. Napisal sem pozitivno kritiko v Mladino, kamor sem takrat poleg Katedre in Tribune še pošiljal svoje začetniške članke. Njegove novele so me pretresle, mama, ki je prebrala v berilu novelo Pastir, je rekla: »Točno tako je bilo!«, kajti sama je imela podobno usodo pastirice, ki so jo preteпали do nezavesti. Tudi druge novele so odlične, zlasti mi je bila všeč novela Czek. Nisem pomislil, da bi lahko bilo kaj narobe zaradi moje ocene. Ampak pozabil sem, da sem na koncu kritike pripisal nekaj takega, kot češ, kako je pisatelj dobro, kritično, neusmiljeno popisal nekdanje življenje kmečkih ljudi (v »stari Jugoslaviji«) in da bi pričakovali, da se bo oglasil s tako kritično prozo tudi zdaj, saj je socialistično kmetijstvo ravno tako izmučilo kmečki živelj. Nisem si mogel misliti, da ga je ta pripomba tako prizadela. »Pa kako lahko napišete kaj takega, ko sem šel skoraj v rest, ker se moj Krefl rajši obesi, ker je šel v zadrugo, saj so me hoteli vreči iz Partije zaradi nasprotovanja zadrugam ...« Bil se presenečen, ampak takrat še nisem poznal vsega njegovega dela, vedel pa sem, da je celo visoko v političnem vrhu ...

Na koncu je rekel, da ni jezen, da sicer vidi, da sem v redu fant, da prebere kako mojo prozo v Sodobnosti ..., ampak naj vseeno pazim, da ne bom krivičen ljudem. Ampak na stvari je bilo vseeno nekaj »več«, saj govorimo o Potrču kot enem največjih slovenskih pisateljev, ki je odlikaval življenje in stisko slovenskega kmeta od štiridesetih let do vsaj šestdesetih dvajse-

tega stoletja. Najprej poudarimo: v dramatiki je povsem spremenil tloris povojne kmečke dramatike. Njegova trilogija o Kreflih je, lahko bi rekel, nepričakovan in še ne presežen pojav v vsej slovenski dramatiki. Že ob prvi, v Mariboru nagrajeni, Kreflovi kmetiji je lucidni Vladimir Kralj omenil, da gre za slovensko kmečko »glembajevščino«, torej za propad kmetstva. Lacko in Krefli je zgodba o isti družini v času vojne. Zanimiva pa je v tem, da Lacko, ki je ob Kreflih naslovni junak, v drami ne nastopi. (Podobno dramaturško »metodo« je kasneje uporabil Dominik Smole v *Antigoni*.) Krefli pa so zadnja drama trilogije iz leta 1953, v njih se zrcali socialistična agrarna politika, ki ima svoj simbol v samomoru starega Jura Krefla, ki se na podstrešju obesil, potem ko je svojo zemljo, ki si jo je izbral za preužitek, oddal kmetijski zadrugi. Leta 1968 je bila drama nazadnje uprizorjena v Drami SNG Maribor, premiera je bila na Ptuj, kasneje pa adaptirana tudi za TV. Jura Krefl je bil Arnold Tovornik, ki je dobil za vlogo nagrado Prešernovega sklada, kakor predtem Lojze Potokar, ki je odigral glavno vlogo na krstni izvedbi v ljubljanski Drami. Če k temu dodam še najznamenitejše delo, roman *Na kmetih*, razumem, da je bil lahko užaljen, ker sem namigoval, kot da je kritično pisal samo o prejšnjem režimu in ne o aktualnem. Res je, da je pisal kritično o kmetih v Kraljevini Jugoslaviji in tudi v socialistični Jugoslaviji. Četudi je bil v bistvu precej ortodoksen v ocenjevanju tega, kar so pisali drugi.

Kot prozaistu kmetstva sta Potrču z ramo ob rami le Prežihov Voranc in Miško Kranjec, v dramatiki nihče. Povejmo sicer, da sta tudi oba napisala vsak eno dramo, Kranjec *Pot do zločina*, Voranc pa *Pernjakove*, ki jih je dokončal Herbert Grün. Nekaj zanimivih dram so napisali še Anton Ingolič (*Mlatilnica*), Alojzij Remec (*Preužitkarji*), Miha Remec (*Mrtvi Kurent*), Jože Pahor (*Viničarji*) idr. Potrč sam je dal »davek« povojni izgradnji s povestjo *Svet na Kajžarju* in scenarijem *Gorice*. Poleg novel je seveda tu še Potrčev najslavnejši in tudi najbolj prevajani tekst *Na kmetih* (1954). O njem je bilo in bo še veliko povedanega, zato tu ne bom izgubljal besed. Seveda lahko dodam nekaj takega kot anekdoto, da mi je na pripombo o veliki čutnosti med njegovimi junaki v romanu *Na kmetih* avtor v šali dejal in se tudi ves čas režal ob tem, da mu svetujejo, naj napiše še drugi del, ki pa bo imel naslov *Na kmeticah*. »Kaj ne vidijo, da je že ta prvi pravzaprav na kmeticah!« Leta 1973, ko je Pavlovič posnel Rdeče klasje po tem romanu, je ZKS na Potrča pritiskala, naj se odpove scenariju oziroma naj se distancira od filma, je bilo v času gonje proti črnemu valu v jugoslovanskem filmu odločilnega pomena, da Potrč tega ni hotel sprejeti. Veliko je dal na Partijo,

se tudi skliceval nanjo, v umetniške vode je ni pripustil. Prav isto stvar mi je govoril, da so nanj pritiskali, da se ne sme ločiti od žene v Rušah, s katero je imel sina Vanča, in poročiti z Branko Jurca, češ da to za komunista ni primerno, pa jim je, kakor mi je rekel, odgovoril, da se čustev ne da partijsko disciplinirati; meni pa je še rekel, da ima tudi Tito že tretjo ženo ...

Toda že prej se je Potrč zelo izpostavil politično (1966), ko se je obregnil ob Josipa Vidmarja, ki je v nekakšni kolumni v Delu, mislim, da v Iz dnevnika, kjer se je veliki kritik malo zviška ozrl na slovenskega kmeta med drugo vojno, ki da ni razumel, da se dogaja tudi socialistična in proletarska revolucija in je ostal nazadnjaški oziroma nenaklonjen brezrazredni družbi, kjer naj bi odločal »le vsak visok kulturni predstavnik tega občestva posebej«. Skratka, nekaj takega, kot da je revolucija stvar intelektualcev, ne pa kmetov, ki so konservativni.

Potrč mi je večkrat rekel, kako servilno so Ptujčani sprejeli Nemce in Mariborčani Hitlerja, med kmeti take evforije ni bilo, kmetje so se raje malo skrili, čeravno je res, da jim je zaradi odpisa dolgov šlo v začetku celo malo bolje. Toda tudi Lacko je bil v daljni Potrčevi žlahti. Če sklenem to malo ogorčeno oziroma občutljivo Potrčevo srečanje ob moji kritiki Nesmilečnega življenja, lahko samo rečem, da je šlo za mladostno objestno kritiko »uporniškega« mladeniča in njegovo upravičeno nejevoljo. Seveda so se tudi meni, zlasti ko sem ga bral in gledal na odru, odprle oči, in moramo reči, da slovenski kmečki človek pravzaprav ni imel boljšega »advokata« in »kritika« v slovenski literaturi, tudi v času socializma ne.

Leto 1967. Da je Potrč gosposko prešel ta dogodek, mi govori dejstvo, da je že naslednje leto izdal mojo prvo knjigo črtic Ne glej za pticami pri Mladinski knjigi (MK) v zbirki Pota mladih, kjer so predtem izšle knjige Marlene Humek - Pehani, Elze Budau, Brede Smolnikar, Toneta Kuntnerja. Ko je delo sprejel v program, mi je napisal prvo spodbudno pismo, preden je izšlo, pa drugo. Nobenega nimam ohranjenega. Vem, da mi je pisal, da je strani za 5,5 pole, da mi bodo dali tak in tak honorar in me pohvalil, da se v mojih črticah vidi mladi človek in sleherni človek iz Goric in naj le tako nadaljujem. Lahko rečem, da mi je bil zelo naklonjen in resničen mentor. To me je spodbudilo, da sem mu kot uredniku poslal svoji začetniški igri, komedijo z naslovom Tolmun in kamen in dramo Ribe na plitvini, a mi dolgo ni nič odgovoril, saj navsezadnje tudi MK ni ravno tiskala dram ... Ker mi (ob moji nestrpnosti) nekaj časa ni odgovoril, sem mu znova pisal, kaj misli o komediji. To je bilo **novembra 1967 in 4. dec. 1967** mi je odgovoril: »Medtem je izšla Vaša prva knjiga Ne glej za pticami in upam, da ste

dobili dolžnostne izvode.« Potem pa napiše »In zdaj – h komediji.« Pove, da je bil med branjem »večkrat nezadovoljen«. Odgovori mi le o Tolmunu in sklene: »Dragi Partljič, prav živo igro bi mogli iz tega napraviti, igro, ki bi jo z veseljem igrali ljudski odri ... Bi Vam še kaj povedal, ko bi imel več časa, oglasite se, pa bova poklepetala – upam, da Vam ne bo škodilo, ne mislim Vas podučevati. Ribe na plitvini – to dobite jutri ali pojutrišnjem. Lepo Vas pozdravljam.« Do natisa mojih prvih dveh iger pri MK seveda ni prišlo.

Ribe na plitvini so mi potem igrali v oktobru 1968 v MGL, Potrč mi je po ogledu poslal kratko navdušujoče pisemce ... Vmes sva se videla na Festivalu Kurirček, kjer je postal predsednik, a ko je prišel v Ljubljano, mi je že 22. decembra pisal naslednje pisemce: »V Mariboru sva zmogla komaj besedo – tako Vam moram vsaj dve napisati ... Rad bi se počasi vsega otrešel, da bi vendarle že kaj napisal, vsaj tisto, kar že leta prenašam.« Potem piše o meni:

Ste dramatik in nosite svoj svet v sebi, ki Vas prvi sili, da ga dramtizirate. Drama, ki jo začutite sami, to je vselej prva stvar, tako prva ko zadnja, kajti brez nje ni ničesar, je zmišljevanje, dramtizirajoče onegavljenje in izmišljeno sprenevedanje. Te dni so izšle drame o Kreflih – in ko sem jih pred meseci pregledoval, sem znenada začutil, kako je prva drama, ko sem imel še najmanj pojma o dramaturgiji, vendar najbolj živo napisana – fant je preboleval svet, hotel je nekaj povedati, zatuliti v gluhi svet. Potem so me pri drugi drami precej učili, dokler se nisem pri tretji znova s pristno kreflovsko krvjo rešil – v živo dramsko besedo. Tako, končal sem, krojački in učenčki pa naj zdaj pametnikujejo.

To sem Vam napisal, ker bi Vam rad še enkrat napisal – ostanite sebi ali Partljiču zvesti ... Lepo Vas pozdravljam – zelo pa bi me razveselili, če bi se kdaj z večjim tekstom prikazali ali mi ga vsaj obljubili. No, morava se videti, da se bova pomečila. Spomnite me na to ponudbo. Vaš Ivan Potrč.

Res sem mu kajpada kmalu poslal dve daljši **noveli, ki sta izšli leta 1971 v knjigi *Jalovost***, on je podpisan kot glavni urednik založbe. Lahko bi rekel, da je bilo potem neposredne mentorske faze konec, začelo se je obdobje družinskih srečevanj, sodelovanja in polemik ... Tega leta sta se pripeljala v februarju z avtom Mladinske knjige na Sladki Vrh na podelitev Bralne značke, Potrč je nekaj bral iz Pravljičice o Vanču, Branka ga je opozarjala: Janžek, ne mumljaj, razločno beri, on se je jezil nanjo. Ona pa je brala glasno, razločno, razborito, da ji je lasulja plesala po glavi. Bil je izjemen večer za slovenjegoriški Sladki Vrh, tudi še potem na večerji v Lovskem domu, čeravno se jima je zelo mudilo.

20. junij 1971. Očitno sva bila z Milko prvič na obisku pri Potrčevih na Resljevi 20. junija 1971, ker je ta datum zapisan v prvi knjigi izmed dveh izbranih, ki sta izšli v zbirki Naša beseda, z nami je bila seveda Branka Jurca, v tistem velikem, malo mračnem stanovanju. Kot sva skusila še kdaj kasneje v Fiesi, sta bila odlična gostitelja, poleg zaseke, tunke, je bilo v skledi kakšnih 15 olupljenih jajc, ki jih je Potrč rad jedel. Zakaj sva šla k Potrču? Iz raznih razlogov sem dal odpoved kot učitelj slovenščine in angleščine, ne da bi vedel, kje bom dobil novo službo, žena pa bi še ostala geografinja na Sladkem Vrhu. In nepričakovano sem dobil dve ponudbi, najprej od direktorja mariborske Drame Branka Gombača za mesto dramaturga v SNG Maribor in morda le kak mesec kasneje mi je pisal osebno pismo Ivan Potrč, kjer je napisal, da se bo Branka kot urednica Cicibana upokojila in da me Mladinska knjiga na njegov predlog vabi, naj postanem novi urednik Cicibana. Lahko si mislite, kako mi je godila njegova ponudba, toda srce me je vleklo v gledališče. Želel sem se osebno opravičiti in zahvaliti, zato sva ga obiskala. Zelo dobro je razumel mojo odločitev in me morda tudi malo podprl. Kot rečeno, nama je poklonil dve knjigi in za posvetilo napisal: »Dragi Milki in dragemu Tonetu Partljiču, Ivan Potrč, 20. junija 1971. Ne, to zlato življenje ni tako zlato, je nekaj tudi neusmiljeno in nikoli ne prizanese, do kraja izterja.«

Da ne bom predolg, se bom omejil, kako smo klepetali tudi o nedavnem Potrčevem odgovoru Josipu Vidmarju, ki je zapisal, da današnji čas (torej sedemdeseta leta) ni ploden za dramatiko, in tudi o Vidmarjevi (krivični) oceni Potrčeve zadnje drame Na hudi dan si zmerom sam (1964), ki je zapisal, da je bil to hudi dan za ljubljansko Dramo, kjer je Štih dal to dramo na repertoar. Morda res ni tako dobra, toda izkušnja junaka, ki ostaja sredi nekih političnih in osebnih stisk vedno bolj sam in ogrožen, se mi zdi vrednost te drame ... Potrč je imel vtis, da »Ljubljana« zviška gleda na Štajersko zaradi nemškutarstva in premajhnega odpora in tudi nanj kot na primarnega kmečkega in ne ravno »akademskega« človeka, čeravno je bil kasneje član SAZU. Morda pa je bilo zadaj tudi nezaupanje, ker je iz taborišča Mauthausen prišel v partizane in ga je VOS, kasneje pa tudi OZNA imela tudi za »sumljivega«. Res je bil blizu glavnega štaba, in sicer na Bazi 20, v uredništvu Ljudske pravice. Ko je prišel s Primorske Bojan Štih, so v glavnem štabu o tem posebej govorili in opozorili Potrča, da pride nov šef, to je Štih, ki vse ve in vse zna ... Štih pa mi je večkrat, ne le enkrat rekel, da je bil Potrč še zmerom bolj ali manj negotov, in po njegovem bi se lahko zgodilo, da bi ga odpeljali tudi v 13. bataljon (to je likvidacija), če ne bi on

Kidriču in drugim povedal, da je to avtor povesti Sin in drame Kreflova kmetija, in torej pisatelj ... Moram pa reči, da je Štih rad tudi pretiraval. Toda o tem, da se je Štih v partizanih zavzel za Potrča, so mi rekli tudi drugi.

Prvi maj 1973. Direktor mariborske Drame Branko Gombač je imel še iz prvih povojnih let navado, da so tudi gledališča ob jubilejih igrala kake »revolucionarne« drame, pa mi je v letu 1973 naročil, naj poiščem kako dramo, da bomo proslavili tridesetletnico zasedanja AVNOJ-a, v pogovoru pa sva prišla do dramatizacije Potrčeve revolucionarne kronike Zločin (1955), torej do uboja Djure Djakovića in Nikole Hećimovića na Svetem Duhu na Kozjaku leta 1929. Potrčevo kroniko je dramatiziral že Herbert Grün, ki pa se nama je zdelo obema neprimerna, čeprav je bila večkrat igrana. (Celo jaz sam sem igral v njej v ljubiteljski družini iz Pesnice, in to na prostem na Svetem Duhu.) Gombač mi je predlagal, naj jo na novo dramtiziram ... Strinjal sem se, saj je bil to zame izziv, in poklical sem Ivana Potrča in mu to povedal. Seveda sem izrazil željo, da bi se dobila in pogovorila okoli dramatizacije. In za prvi maj 1973 sem se odpravil k njemu v Fieso z Milko in hčerko Mojco, kamor nas je povabil. Vem, da smo potovali z vlakom do Kopra in avtobusom do Pirana, kjer pa se je ravno – tako rekoč – utrgal oblak. Bilo je mrzlo in dež je lil, pa sem poklical pisatelja, da je prišel po nas z avtom na Tartinijev trg. Ko smo se razvrstili v sobo, nas je povabil na kosilo, ne vem, kaj je bilo, menda kar neka enolončnica, ki si jo je sam kuhal. Toda kar naprej nam je ponujal zaseko, tunko, kuhana jajca in črni kruh. Razlagal sem, da ne bomo delali neke vrste »recitala«, ki ga je vodila »Bralka«, v nekakšni retrospektivi pa so se kazali prizori s poti dveh revolucionarjev, ki sta ju žandarja ustrelila na meji, kakor pri Grünu. Mogoče je narediti pravo napeto dramo. Potrč se je strinjal, da kroniko razbijem na več prizorov, vsakega dramaturško razgradim in potem naredim baladni konec. Opozoril pa me je na velike težave, ki jih je imel s sestrama Nikole Hećimovića (v noveli Selimovića), ker sta zatrjevali, da je žalil spomin na njunega brata; pisatelj je imel namreč v rokah neke zapisnike zaslišanj pri komisarju Bedekoviću, kjer sta bili podpisani obe žrtvi in iz katerih je mogoče sklepati, da se je Hećimović zlomil in priznal njuno identiteto in funkcije. Kot priča je na tem sojenju nastopil tudi mariborski partijski zgodovinar in pesnik, avtor Pohorskega bataljona, France Filipič, ki je na sodišču pritegnil Hećimovićeve sestre. To ga je zelo peklilo. Res pa seveda tudi je, da je Djaković priznal, kje na Kozjaku so komunisti hodili ilegalno čez mejo in bil pripravljen to tudi pokazati. Tako se je odločil v upanju, da bosta med transportom z vlakom iz Zagreba v Maribor lahko

pobegnila, ali pa vsaj med hojo s kolodvora na poti h Križu in Duhu ... To se na žalost ni zgodilo, četudi sta ju z Duha orožnika odpeljala še prespat v žandarmerijo v Selnici in četudi so komunisti in delavci iz Ruš, ko so za to izvedeli, načrtovali nasilni napad na žandarja in osvoboditev ... Ker sta v Selnici obtoženca in obsojenca zadnjič skupaj bivala v skupni ječi, je bil prepričan, da je tam prišlo do soočenja in priznanja med njima. To je tudi štel za vrh povesti in po njegovem tudi moje dramtizacije ... Pri Potrču naj bi šlo za priznanje s Hećimovićeve strani.

Sam je kasneje o tem tudi pisal v spisu *Marginalije ob revolucionarni prozi* (1983: 318). Pogovarjala sva se dolgo v noč. Ničesar ni vsiljeval, še komaj kaj sugeriral. Dan kasneje je bilo vreme krasno in nas je s čolnom peljal na izlet v Izolo, kar se je nam zdelo malo smešno, saj je bil obut v gojzerje in zeleno sukнено lovsko obleko, ki bi bolj sodila sinu Vanču gozdarju v Rušah kot uredniku Mladinske knjige in pisatelju ob morju ... Zelo je bil pozoren do moje žene in desetletne Mojce, ki ji je grozil, da bo šel po poper in sol in jo pojedel, če ne bo pridna na čolnu; prav rad je kazal tudi na latinski napis na hiši, ki ga je večkrat pokazal in ga prevedel, na njem pa je pisalo: »Delo je sveto, zato se ga ne dotikaj!« Pripovedoval mi je o komediji, ki jo bo napisal, in to o Turku, ki ga je kmetica zaprla v štalo, medtem ko je iskal njenega sina za janičarja. Moški so bili na vojski, Turek v hlevu; najprej je kmetica sama smuknila k njemu, ker pač ni bilo moških, potem pa še druge sosede, temu se je hahljal s tistim posebnim smehom in videl snov za razposajeno komedijo, vredno kakega Boccaccia. Žal je ni nikoli napisal. Srečni smo drugega maja odhajali iz Fiese, kjer smo ga zagotovo še vsaj enkrat obiskali.

Naredil sem tisto dramtizacijo, a ko je Soldatović začel z vajami, sem sam moral oditi na zdravljenje proti alkoholizmu, o čemer sem Potrču tudi pisal, tudi na premieri nisem bil, žena pa mi je poročala, da je bilo »zelo v redu«. Predstavo sem si ogledal kasneje, in čeravno je bila nekako jubilejno naročena, ni bila slaba. Na neki predstavi v nedeljo popoldan sem bil dežuren, ko si jo je prišla ogledat priletna Ledinekova z meje in ki je povedala, da je zaradi Djakovićeve izjave, da so pri tej hiši hodili prek meje, njen mož odsedel nekaj let ... Ledinekova je seveda »oseba« v drami, a pod drugim imenom seveda. Naj še rečem, da smo jo ponavljali enainštiridesetkrat, največ v tisti sezoni, ko so imele predstave 15 ponovitev in samo Krajnski komedijanti so prišli blizu z 28 ponovitvami. Igrali pa so jo tudi ljubitelji v Slavonskem Brodu. Mislim, da se je najino sodelovanje pri Zločinu končalo za oba častno.

Predsednika društva pisateljev. Ivan Potrč je bil dva mandata predsednik Društva slovenskih pisateljev. Mislim, da je drugič prevzel Društvo po mandatu Miška Kranjca v sredini sedemdesetih let. Se je jezil na Kranjca, ker je tako popustil vajeti, zelo pa je cenil recimo njega osebno in njegove Strice. Ko se mu je zdelo, da Miško ne vodi več dobro, je prevzel društvo sam. Poskusil je v društvu oživiti duh, da tako rečem, »tovarišije« in zaupanja, ni bil naklonjen novim pojavom v književnosti, zdelo se mu je, da pisatelji zanemarjajo »človeka« v književnih likih, odklanjal je Hienga, Jovanovića, Vitomila Zupana, Pahorja, Kocbeka, napisal polemično pismo Heinrichu Böllu ... (Vsekakor bi bilo treba literarno, filozofsko, pomensko preudariti, opisati, pojasniti, kaj je razumel pod besedo **človek**, ki je bila zanj vrhovni imperativ ...) Večkrat je zapisal Za človeka gre ali dajal člankom take naslove: Zanj, za človeka, za ljudi!, Prvo je človek!, Sezmiograf človekovega srca, Več resnice, več človeka, Šlo je za stisko človeka ...

Ko sem za Pavčkom prevzel Društvo, je prišel k meni s precej jasno željo, da ne rečem zahtevo, naj v Društvu znova osnujemo partijsko organizacijo ZK, čemur sem ostro nasprotoval, čeravno so isto zahtevali in želeli tudi drugi, kot Matej Bor, Janez Vipotnik, Minka Krvina ... Rekli so, da se nimajo nikjer drugje več dobiti in pogovoriti o stvareh ... Potrč je nasprotoval uprizoritvi Jovanovićeve Osvoboditve Skopja in naenkrat so mladi pisatelji začeli gledati nanj kot na »režimskega človeka«, kar zagotovo ni nikoli bil ... Jovanovičevim igram se je upiral, ker žalijo njegovega preprostega kmečkega človeka itd. Imela sva tudi ostro pisemsko polemiko, ko je zagrozil z odstopom, če ne sprejmemo v Društvo dobre »ljudske« pisateljice Polone Škrinjar. V Društvu pa deluje komisija za sprejem, ki je avtonomna in ji odbor tudi po statutu ne more spreminjati odločitev, lahko le vrne v ponovno odločanje. Odgovoril sem, da ne bom sprejemal takih ultimativ, s katerimi so mi grozili tudi Vidmar, Javoršek, ki je izstopil iz DSP že prej, Menart in drugi. Društvo je bilo razdeljeno na »naše« in perspektivaše in mene so sploh izvolili za predsednika, ker kot Mariborčan nisem sodil v nobeno skupino in so mislili, da sem kot nevtralen najbolj sprejemljiv. Tu v mapi imam njegovo jezno pismo in svoj malo bolj oster odgovor, kot bi si želel ... Potem je mene zaneslo drugam, Potrč se je upokojil in se nisva več kaj prida srečala ali sploh ne.

Naj sklenem z ugotovitvijo, da je bil čas mojega vstopa v slovensko književnost (okoli 1965) tudi čas mojih prvih srečanj s pisateljem Ivanom Potrčem, ki me je tovariško sprejel, me spodbujal, ocenjeval moja dela, mi dajal korajžo, trdeč, da je nekaj v meni, in ki mi je natisnil kot urednik prvi dve

knjigi in intenzivno spremljal tudi mojo dramatiko. Sodelovala sva z določnim uspehom pri gledališki uprizoritvi njegove revolucionarne kronike Zločin. Z družino sem bil nekajkrat gost v njegovem domu, ne le da je bil prijazen in darežljiv gostitelj, veliko stvari, tudi zelo osebnih, mi je ob takih prilikah povedal. Tudi o svojih literarnih načrtih. Vse to pa je le dodaten motiv, da izjemno cenim in spoštujem njegov prozni in dramski opus, v katerem je edinstven in neponovljiv od vsebine, človeških likov, domačega jezika in etične izostrenosti ... Hvaležen sem za pisma, ki so dokumenti najinih srečanj. Hvaležen sem življenju, ki je mojo pot prekrizalo s cesto življenja in z deli Ivana Potrča.